Jolsvai András

Szoba kiadó

39.

Szolláth Misu nem győzött csodálkozni.

Ez az egyetem már csak külsőségeiben hasonlított a hajdanira. Igaz, azokban tökéletesen. Ugyanolyan kopottak voltak a falak, ugyanúgy mozogtak a kilincsek és ugyanúgy hiányoztak a riglik a vécéajtókról. Ugyanolyan cigarettaszag hömpölygött a folyosókon és ugyanolyan ihatatlan volt a kávé a félemeleti büfében. Ugyanolyan káosz uralkodott a tanszéki könyvtárban és ugyanúgy uralkodott a káoszon Kamilla kisasszony, aki vénlánynak (és könyvtárosnak) született. Ugyanolyan kopott padok álltak a folyosókon és ugyanazok a vésetek díszelegtek a háttámláikon. Ugyanolyan patinás por szállongott a professzori szobákban, és ugyanúgy nem lehetett ablakot nyitni a nagyelőadókban. Látszólag minden ismerős volt tehát, mégis alig lehetett ráismerni a régi egyetemre.

Először is eltűntek a legismertebb arcok. Meghalt Tornyai, meghalt Korpándi, meghalt Tárkányi fődocens is, Misu hajdani mentora, magával víve a sírba megannyi pompás ötletét. Wéber tanár úr és Germán B. Géza nyugdíjba vonult, Mezősit meg küldték. Császár professzor, a legnagyobb név szerte a magyar tanszékek között, egy kórházi ágyon haldoklik, évtizedek óta vezetett naplójában igyekszik számot vetni eddigi pályájával.

Míg a professzori kart az idő múlása, a középgenerációt az idő változása tizedelte meg. Mindazok, akik még egy éve is arról álmodoztak, hogy egyszer belőlük is professzor és tanszékvezető lehet, most szintet léptek – miniszterek, államtitkárok, főtanácsadók lettek belőlük, az új világ kulturális életének kulcsemberei. Vagy a diplomáciai karban kaptak szerepet, mint Szántai. Többségük nem szüntette meg, csak szüneteltette tanári működését, nem tudván, mit hoz a holnap, de azért sejthető volt, hogy azoknak, akik felöltötték az új éra díszes köpönyegét, szűk lesz ezután az egyetemi kabát, és attól kezdve ragaszkodnak a hatalomhoz, még ha az később csak e köpönyeg lendületes forgatásával valósítható meg. Nem csoda, hogy egyikük se tért meg azután egykori munkahelyére.

Hanem az így felszabadult helyekre hirtelen megindult a tülekedés, a könyökharc. Az egyetemi hierarchia normál időkben úgy működik manapság is, mint egy középkori céh, a bekerülés épp olyan nehéz, mint a feljebb jutás, a mesterek tekintélye megkérdőjelezhetetlen, az inasok, segédek, bármit gondoljanak is, el kell fogadják ezt a merev struktúrát, amely

őket is védi a külvilágtól, ahogy bekerültek. Itt az előrejutás lassú, megfontolt, de ha az ember teljesíti a követelményeket, garantált. Egy tudományos pálya kiszámítható, biztos és nyugodt: az ember nem reménykedhet abban, hogy leelőzi, pláne, hogy letaszítja professzorát, de attól sem kell félnie, hogy az alatta levők megelőzik. Szolláth Misu a saját bőrén tapasztalhatta meg anno, mennyi igazságtalanság lehet egy ilyen rendszer mögött, a maga részéről mégis egyetértett vele: vágya csak annyi volt, hogy maga is részese legyen.

Ehhez képest most azt kellett tapasztalnia, hogy kő kövön nem maradt a régi biztonságból, hogy feje tetejére állt az egykori hierarchia, és a hajdani struktúra is repedezni kezdett. Tegnapi senkikből hirtelen nagyon valaki lett, vagy legalábbis azt állította magáról. Tanszékek változtak át, vonódtak össze, persze nem a tudomány logikája, hanem a pillanatnyi erőviszony miatt. Rebesgették, hogy előbb-utóbb a szak valamennyi tanszékét összevonják, vagy legalábbis egyetlen karámba terelik majd: úgynevezett intézetek jönnek létre, önálló vezetéssel. Mindez ugyan még nem volt hivatalos álláspont, de a háttérben már megkezdődött a helyezkedés. Klikkek alakultak, pártolói ívek köröződtek, izmok feszültek: jöjjön, aminek jönnie kell.

És ha mindez még nem lett volna elég, rázúdult az egyetemre (valamennyi magyar egyetemre, természetesen) a tudományos fokozatok rendszerének teljes átalakítása. A cél a nyugati típusú viszonyok bevezetése, az eddigi, szovjet típus helyett. Vége a kandidátusok korának, jön a PhD, ez volt a jelszó, bármit jelentsen is. Praktikusan persze azt jelentette, hogy az eddigi három grádicsos rendszer mostantól két grádicsos lesz. A kandidátusok automatikusan megkapják a filológia (bocs, philológia) doktora címet, az egyetemi doktori címet viszont eltörlik. Átmeneti megoldásként hirtelen elterjedt, hogy két nyelvvizsgával meg néhány igazolással az utóbbit is lehet péhádésíteni, két lépcsőt haladni tehát egyetlen ugrással, és erre a lehetőségre sokan ráharaptak. Soha annyi kamu nyelvvizsga-igazolást, annyi nem létező publikációs jegyzéket nem adtak be a megfelelő bizottságokhoz, mint azokban a lázas hónapokban. A bizottságok meg, melyek maguk is folyamatos átalakulásban voltak, mit más tehettek volna, elfogadtak minden beadványt, ha formailag megfelelt a követelményeknek. Így aztán ezekben a kaotikus években voltaképpen a dékáni hivatal munkatársai irányították az intézményt. Az ő jó- vagy rosszindulatuk döntötte el, merre hány méter. S mivel ezt az összefüggést sokan felismerték, soha annyi bonbon, virág, kozmetikum és ékszer nem érkezett a dékáni hivatal munkába őszült hivatalnokaihoz, mint akkoriban.

Szolláth Misu is hamar felismerte mindezen összefüggéseket, de ugyanolyan hamar eldöntötte, hogy a maga részéről nem vesz részt ebben a könyökharcban. Megfigyelő lesz, observer, ez minden, még csak a garast sem hajlandó letenni egyik vagy másik oldal mellett, csak a saját feladatával törődik, tanít és kutat, aztán majd úgyis kialakulnak a dolgok. Szolláth Misu nagyon szerette volna, ha minél előbb kialakulnának, ha újra visszaállana a jól ismert céhes rendszer a maga zárt hierarchiájával, és ezért cserébe azt se bánta volna, ha ő maga annak az aljára kerül. Legyen rend, ez a lényeg, a többi másodlagos, gondolta.

De egyelőre nagyon messze voltunk ettől. Egyelőre teljes volt a felfordulás, mindenki a saját szerencséjét kovácsolta, s közben, mintegy mellékesen, odaütött a nagykalapáccsal másoknak is. A szabályok, ha voltak is, nem léptek életbe, vagy ha igen, mindenki tudta róluk, hogy holnapra úgyis elavulnak.

Szolláth Misu az Elméleti Tanszékre került, amely egyébként is különös kakukktojás volt a magyar szak sokat próbált testében. A magyar szakon ugyanis úgynevezett időrendi tanszékek voltak, a hallgatók előbb a régi magyar irodalommal ismerkedtek, aztán a kevésbé régivel, aztán a majdnem maival, és végül a kortársakkal. (Habár mostanában híre terjedt, hogy ennek is vége lesz, jön a bolognai rendszer, amiről ugyan senki nem tudta, micsoda, de az látszott, hogy valami nagyon előremutató dolog – állítólag úgynevezett kreditek lesznek, és a hallgató maga döntheti el, milyen sorrendben veszi fel őket: Esterházy Péter után jöhet mondjuk az Esterházy-kódex, de ez annyira abszurd és értelmetlen volt, hogy ezt még a haladás iránt leginkább elkötelezett oktatók sem hitték el akkor.) Az Elméleti Tanszék hivatalosan azért szerveződött a hetvenes évek közepén, hogy a históriát némi teóriával tudják alátámasztani a jövendő tanárok, tudósok, de mindenki tudta, hogy az ok sokkal prózaibb. Germán professzor küzdötte ki magának, amikor ráeszmélt, hogy még hosszú évtizedekig nem nyerheti el a mai magyar irodalom katedráját. (Ahol a ledönthetetlen bálvány, Faczér elvtárs egyik jobbkeze, Császár professzor uralkodott.)

Így aztán az elméleti tanszékre azok kerültek, akik nem fértek be máshova. Nem volt könnyű dolguk, elméletnek ott volt nekik a marxizmus, azt lehetett időnként tágítgatni, Lukáccsal, Gramscival, Ernst Fischerrel, de hát ezek már akkoriban is múzeumi gondolkodók voltak, a kurrens nyugati elméletek meg csak úgy kerülhettek terítékre, hogy határozottan elutasították őket. Balkányi adjunktus, akinek epébe mártott humorát nemzedékek tanulták meg tisztelni (gyakran alkalmazott szövege a vizsgázóknak: na, jöjjön közelebb, …még közelebb…legközelebb!),

leggyakrabban ezzel a mondattal indult az efféle órákra: na, megyek és megcáfolom Gadamert!

Ezekben a forrongó időkben az elméleti tanszék különösen jelentős változáson ment keresztül. Nemcsak a személyi állomány változott, cserélődött, hanem a tematika is, mégpedig napról napra. Balassi Balassi maradt akkor is, ha a politikában új szelek fújtak, és Vörösmarty is vagy Ady, és József Attila jelentőségét se kérdőjelezte meg senki (akkor még), de az elméleti tanszéken ebben az időben nemcsak Hegelt állították feje tetejéről a talpára, hanem az egész tantervet borították talpáról a tetejére. Új és új irányzatok kaptak lábra, s nemcsak olyanok, melyeket egy irodalomtörténész már a nyolcvanas években jól ismert, de hivatalos fórumokon attól elhatárolódni volt köteles, hanem olyanok is, melyekről tegnap még senki nem is hallott. (És méltán.) És persze ezen új elméletek legelszántabb képviselői nemcsak a teóriájuknak követeltek egyre több teret, hanem önmaguknak is. Még az is felmerült, hogy változtassák meg a tanszék nevét Strukturalizmuskutató és posztmodernvizsgáló tanszékre (nem volt ez ritka azokban az időkben, a polgaz tanszéket akkoriban magyarosítottak politológiára, és a marxizmus-leninizmusból is akkor lett filozófia kettő), s bár ez aztán lekerült a napirendről, az sokáig rajta maradt, hogy a különböző irányzatok zászlóvivői megosztva legyenek tanszékvezetők. Igaz, ebből se lett semmi, de az ádáz pozícióharc, mint a Tanúban a nemzetközi helyzet, fokozódott.

40.

Luca sosem terhelte a gondjaival Riót. Úgy viselkedett mindig, ahogy (szerinte) egy szeretőnek kell viselkednie. Jókedvű volt, mosolygós, figyelmes, odaadó, és persze folyton azon törte a fejét, hogyan örvendeztesse meg a férfit, mit nyújtson neki, amit addig még nem. Minden randevújukon meglepte valamivel, hol egy új frizurával, hol egy harisnyatartóval, hol egy angol nyelvű leporellóval, melyben az Ezeregyéjszaka modern feldolgozása kapott helyet, sajátos nézőpontból.

Luca az első perctől kezdve hálás volt a férfinak. Hogy megmutatott neki egy világot, amit nem ismert, s amit (ezt ösztönösen érezte régóta) kár lett volna nem ismernie. Hogy megtanította, miként bánjon a testével, hogy előcsalogatta rejtett vágyait, értékeit. De legfőképpen azért volt hálás neki, mert bebizonyíthatta, hogy semmivel sem ér kevesebbet, mint a többi nő. Hogy rávezette, bátran merje becsülni önmagát.

Luca, bár nem mutatta, sosem tudta túltenni magát azon, hogy nem született gyermeke. Selejtnek, félembernek, érvénytelennek tartotta ma-

gát, olyannak, aki nem érdemli meg, hogy emberszámba vegyék. Semmi oka nem volt erre, Karádi kettő sosem hányta meddőségét a szemére, sőt, igazából nem is volt ellene kifogása, mégsőtebb azt sem lehetett kizárni, hogy a férje felelős a magtalanságért. (A tudomány, bár sokat dolgozott ezen az ügyön, széttárta a kezét: egyértelmű bizonyítékot semmire nem talált.) Luca igazán igyekezett túltenni magát ezen a traumán, és negyven felé közeledve úgy érezte, sikerülni is fog, lelkileg talán képes is volt elköszönni az anyaságtól, de azt a lappangó érzést, hogy ő nem teljes értékű nő, nem sikerült levetkőznie.

Rió mellett eszmélt rá, mennyire nem így van. Hogy ő is ér annyit, mint mások, sőt, talán többet is. Ha ő, ennyi idősen újra és újra el tud varázsolni, boldoggá tud tenni, és igen, magához tud vonzani egy ilyen férfit, mint Zátony András, ez olyasfajta büszkeséggel töltötte el, amit azelőtt nem ismert. Karádi kettő mellett mindig alárendeltnek, mellékszálnak, alegységnek érezte magát, feleségnek, magyarul, Rió mellett szabadult föl igazán, más kérdés, hogy frissen elnyert szabadságát jobbára arra használta, hogy bizonyos tereken önként vesse alá magát a férfinak.

Luca elég régen tudta már, hogy fülig szerelmes Zátony Andrásba, hogy ez az a férfi, akire egész életében várt, és hogy már hosszú ideje hozzá tartozik, akármilyen kevés időt töltöttek is együtt. Luca elég régóta érezte, hogy akkor kezd élni, amikor meghallja a férfi hangját, amikor megérzi bőrének illatát, amikor az övé lehet. Legszívesebben már régen elmondta volna mindezt Riónak, de félt, hogy a férfit ez visszarettentené. Kapcsolatuk legelején alaposan leverték a karókat, és azóta vigyáztak, hogy ne lépjenek tilos területre. Amikor együtt voltak, igyekeztek úgy tenni, mintha csak ketten lennének a Földön, és soha nem beszéltek a másik életükről. Nem is kérdezték egymást róla. Egyszer, vagy két éve, Rió elpanaszolta Lucának, milyen rosszul aludt, fájt a feje és egész éjjel dobálta magát, még jó, hogy egyedül birtokol egy franciaágyat, mire Luca, szinte automatikusan, rávágta, hogy hát ő már hosszú évek óta egyedül alszik. Szinte ijedten néztek akkor egymásra, mindketten úgy érezték, hogy most akaratlanul kinyitottak egy ajtót, ami eddig zárva volt, és egyikük sem tudta, hogyan legyen tovább. Hosszú hallgatás után Rió egészen rekedt hangon azt kérdezte:

– Ez most azt jelenti, amit jelenteni látszik?

– Nem. Nem teljesen. – válaszolta Luca, és egészen belepirult a válaszba. Gyorsan témát változtattak, és soha többé nem hozták elő a dolgot.

Azóta se lépték át ezt a demarkációs vonalat, egészen addig a vasárnapig, amikor Dani váratlan megjelenése újfajta szerepekbe kényszerítette őket. Igazán jól sikerült vasárnap volt, Zátony András annyi örömét lelte

a fiában, amennyit kisbaba kora óta sosem, és Luca is jól láthatóan lubickolt az anyaszerepben, de aztán ennek sem lett folytatása. Még csak említést sem tettek róla egymásnak, és az asszony se kérdezte meg később, hogy van a fiad. (Dani bezzeg megkérdezte a következő láthatáskor, hogy Luca jön-e, és utolérhetetlen grimaszt vágott, amikor kiderült, hogy nem, aztán szinte sírásra görbülő szájjal azt mormolta maga elé, úgy látszik, nem tetszettem neki.)

Luca tehát megóvta Riót mindenféle gondtól, magánéletiektől és közéletiektől egyaránt, nem mesélt neki a rózsadombi ház hétköznapjairól és ünnepeiről, a Karádi-család baráti köréről, nem mesélt a betegségeiről (az, szerencsére, nem lett volna hosszú mese, Luca egészséges volt, mint a makk, igaz, tett is érte sokat, tornázott, futott, sok zöldséget evett, és mostanában ennek az újfajta divatnak, az aerobiknak is lelkes követője lett), és nem mesélt a butik nehézségeiről sem. Pénzügyekről sosem esett szó közöttük, tudták persze egymásról, hogy egyikük jómódú, a másikuk meg nem, de ennek nem tulajdonítottak semmi jelentőséget. Amikor együtt voltak (számítsuk ide a telefonokat is, bár ők nem estek olyan mélyen ebbe a csapdába, mint a Gege meg a Rozi), sok szó esett közöttük a test örömeiről (beleértve a gasztronómiai témákat is), filmekről, kiállításokról és színházi előadásokról, esetleg épületekről vagy városokról, melyekben mindketten jártak, de ott már óvatosan jártak el. Ahogy a futball esetében is, amelyhez mindketten igazán értettek, de amelyben valahogy mindig megjelent a Karádi kettő árnya.

Így volt eddig. De most Luca – egy átvirrasztott éjszaka után – úgy érezte, meg kell osztania a férfival az előtte álló dilemmákat. Voltaképpen már régen ezt tette, este, amikor visszavonult a szobájába, elkezdte hosszú, képzeletbeli beszélgetéseit Zátony Andrással, megpróbálta kitalálni, miről mit gondol, mit mondana a férfi, és arra ő mit válaszolna, ha válaszolhatna. Ez aztán jobbára egészen addig tartott, míg az asszony el nem aludt. (Egy ideje a délutáni telefonok visszatérő eleme lett az is – az éppen viselt toalett ismertetésén túl – hogy megbeszélték, Luca melyik hálóingjében hajtja azon a napon álomra a fejét. E hálóingek nagyobb részét már közös életük során vették, s amelyeket nem, azokat Luca mind bemutatta az idők során a férfinak.)

A kérdés, amit az asszony meg akart beszélni a szerelmével, az volt, hogyan legyen tovább. Nem kettejük között, arról Luca nem szeretett gondolkodni, csak arra vágyott, hogy maradjon így minden az idők végezetéig (nem igaz, ennél is többre vágyott, csak magának se merte bevallani), hanem az üzletet illetően. Mert azt tisztán lehetett látni, az átmenet néhány hónapja után is, hogy ennek a belvárosi butikvilágnak befellegzett.

Ez a műfaj egy különös hiánygazdaságra épült, kiszolgálta – voltaképpen irreálisan magas áron – a jómódúak igényét, vagy úgy, hogy finom, külföldi alapanyagból gyárttatta itthon – melléküzemágakban, pincében hajtott kötőgépeken – az árut, vagy úgy, hogy kiépült csempészutakon (sportolók, diplomaták, külkereskedők által) szerezte be. Ez nagyon jó üzlet volt (annál is inkább, mert a kiskereskedői igazolványt meg az üzletbérletet csak néhány kiváltságos kaphatta meg), de ennek most befellegzett. Egyrészt, mert hetente újabb külhoni üzletlánc köszönt be az országba, kínálva mindent, mi szem-szájnak ingere, másrészt, mert akinek pénze volt, igazán sok pénze, az mostantól maga ment ki vásárolni, Münchenbe, Milánóba, Párizsba vagy Londonba, ahol kedvére válogathatott. A Karádi-butik forgalma egy fél év alatt a tizedére esett vissza, és a beszerzési láncok is elakadtak. Itt sürgősen lépni kell, ismerte fel az asszony, és elhatározta, hogy lépni is fog.

De előtte kikéri még a kedvese véleményét.